

частоту вживання у них скорочень, слід зазначити, що найуживанішими є наступні: *it's = it is* (17), *I'll = I will* (15), *can't = cannot* (9), *I'm = I am* (9). Поряд із поданими вище значну кількість становлять також такі скорочення як *don't = do not*, *'cause = because*, *'till = until*, *I've = I have* та ін.

Як і будь-який художній твір, пісенні тексти багаті на фразеологічні одиниці, зокрема на **фраземи** та **ідіоми**. Ось деякі з прикладів ідіом, що були знайдені нами у досліджуваних текстах пісень: *She said you hurt her so she almost lost her mind* (Beatles, "She Loves You").

Ідіоматичний вираз *lost her mind* означає стати психічно хворим. В українській мові ми маємо відповідник з *'ixamu* з *глузду*, що є подібним за складовими частинами з англійським.

If you need a shoulder to cry on I hope it will be mine.

Call me tonight, and I'll come to you (Beatles, "Any Time At All").

Ця ідіома певною мірою є метонімічною, так як поняття особи, яка готова вислухати усі твої проблеми та поспівчувати заміщується поняттям частини тіла цієї особи – її плечем, на якому можна поплакатися.

Отже, у досліджуваних нами текстах пісень групи "Beatles" ми прослідкували вживання певних засобів виразності та лексико-стилістичних прийомів, які сприяють інтенсифікації та піднесенню вираженого висловлювання. Серед них такі фігури заміщення як гіпербола, мейозис, метафора та її різновиди. Усі вони вжиті для вираження автором своїх емоцій та емотивного впливу на свідомість слухача. Також знаходимо у текстах пісень і фігури комбінації. Вони надають текстам різнобарв'я, викликають у слухача уяву та підсилюють його інтерес. Характерними для текстів пісень групи "Beatles" є такі прийоми як повтор, скорочення та ідіома. Зокрема повтор та скорочення можна одразу помітити, не проводячи детального аналізу. Вони надають пісням емоційного забарвлення та логічного виділення.

Література

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декоративная). – М.: Просвещение, 1990. – 301 с.
2. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. О.Галича. – К.: Либідь, 2005. – 488 с.
3. Гальперин И.Р. Стилистика англ. языка. Учебник. – М.: Высш. школа, 1981. – 334 с.
4. Єфімов Л.П., Ясінецька О.А. Стилїстика англїйської мови і дискурсивний аналіз. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 240 с.
5. Скребнев Ю.М. Основы стилистики англ. языка: Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. / Ю.М. Скребнев. – М.: ООО "Издательство Астрель", 2003. – 221 с.

Гонтар З.В.

*Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
Науковий керівник – к. філол. н., ст. викл. Криницька Н.І.*

Діалогізм у романі Річарда Баха "Ілюзії"

"Немає на світі більш чарівної, світлої і сумної книги, ніж "Ілюзії" Річарда Баха", – такими словами, що запуснені в Інтернет невідомо ким, починається майже кожна анотація цього культового твору. Роман американського письменника, опублікований у 1977 році, перекладено російською мовою Майком Науменком (лідером групи "Зоопарк"), Ігорем Куберським, Михайлом Шишкіним та ін., а українською – Валерієм Грузином. Попри надзвичайну любов до цього твору з боку читачів різних країн та його певну естетично-художню цінність роман не досліджувався ґрунтовно в літературознавчому аспекті, що й обумовлює актуальність нашої роботи.

У другій половині ХХ століття внаслідок соціальних катаклізмів в Америці виникає рух у культурі, релігії, філософії та науці під назвою "ню-ейдж" (англ. New Age, буквально "нова ера"). Хоча погляди різних груп "ню-ейдж" мають велику розмаїтість, можна виділити чимало найбільш характерних положень: єдність всіх релігій; віра в минулі народження й переселення душ; віра в кармічну причинність і взаємозв'язок долі з подіями минулих життів; відчуття єдності всіх живих істот як одного безбережного океану енергії; положення про обмеженість розуму й наявність "вищого я" і "трансперсональної реальності"; положення про єдність науки, містики й релігії; загальна віра в Добро, Любов і Світлі сили [9].

Більшість творів Р.Баха, зокрема "Ілюзії, або Пригоди месії мимоволі" (*Illusions. The Adventures of a Reluctant Messiah*), асоціюються з "новою епохою" одухотворення. У романі йдеться про зустріч автора, пілота на ім'я Річард, із месією наших днів Дональдом Шимодою, який утомився від своєї

долі – нескінченного кола вмирань і народжень заради людства – і вирішив покинути цю справу. Дональд хоче розірвати коло свої долі шляхом переконання людей у тому, що не він є винятковим, а просто люди не хочуть повірити у власні сили, не прагнуть досягати щастя власноруч, не покладаючись на інших. Але коло знов замикається – Дон Шимода гине, у котрий раз обираючи жертвовну смерть замість спокійного життя. Річард, утративши друга, починає писати книгу про Дона, але він уже не той Річард, котрого ми бачимо на початку роману – розповідач теж ступає на шлях, яким прийшов Шимода.

Зазначимо, що ми не маємо на меті довести, що “Ілюзії” Баха – роман, який сягає висот шедеврів американської літератури й може залучатися до її канону, проте, на нашу думку, цей твір – певна подія в історії мистецтва США, обумовлена соціально-культурними причинами й пов’язана зі станом суспільства країни 1970-х років: відходом багатьох американців від соціальної активності і їх заглибленістю у внутрішній світ. Ми вважаємо, що Бах – письменник-філософ, а, отже, і підходить до його твору слід як до філософського роману, поетика якого має свої особливості. Таким чином, поетика “Ілюзій”, котра майже ігнорується критиками, заслуговує на вивчення, але з урахуванням специфіки цього твору, передусім його філософської домінанти.

Однією з провідних засад сучасного літературознавства є теорія діалогізму або діалогічності, запропонована російським ученим М.М.Бахтіним. Діалогічність – це відкритість свідомості й поведінки людини навколишній дійсності, готовність спілкуватися на рівних, дар живого відгуку на позиції, судження й думки інших людей, а також здатність викликати відгук на власні висловлювання і дії. Діалогізм, у розумінні М.М.Бахтіна, – це й “розмова” читача й письменника, опосередкована текстом [3, с. 304-373].

Ідеї російського філолога стали підґрунтям теорії інтертекстуальності, запропонованою Ю.Крістевою, яка сформулювала її на основі переосмислення праці М.М.Бахтіна “Проблема змісту, матеріалу і форми у словесній художній творчості” (1924). Терміном “інтертекстуальність” (фр. *intertextualité*, англ. *intertextuality*) позначають взаємодію різних кодів, дискурсів чи голосів усередині тексту, а також метод дослідження тексту як знакової системи, що перебуває у зв’язку з іншими системами [6, с. 164].

Відштовхуючись від згаданої вище теорії Бахтіна, звернімося до поняття “філософський роман”. Одним із перших чітко виокремити жанрову модель філософського роману спробував литовський дослідник В.Бікульчюс. Він довів, що діалогізм – основна риса філософського роману, сюжет якого складається з “матеріально-образного” (фантастичні, історичні, утопічні події) та “теоретичного” (розвиток філософської ідеї) рівнів. Перший рівень спрямований на матеріалізацію другого, тому сюжет такого роману можна назвати діалогічним або інтелектуальним. Філософська ідея визначає розстановку персонажів у філософському романі. Найчастіше це – триада: протагоніст – герой – герой, де протагоніст протиставляється двом іншим членам триади. Він утілює дві точки зору, які уособлюють боротьбу ідей. Отже, протагоніст філософського роману амбівалентний, діалогічний, оскільки містить дві ідеї. Таким чином, діалог як організуючий принцип пронизує тематичний рівень філософського роману. З одного боку, він сприяє випробовуванню філософської ідеї, тісно зв’язуючи дві складові частини сюжету, а, з іншого боку, герой філософського роману містить у собі діалог як носій філософської дискусії [5, с. 7-12].

Продовжуючи думки В.Бікульчюса щодо жанрових особливостей філософського роману, наголосимо, що в такому романі ХХ століття посилюється умовність, зміст передається за допомогою притчі, алегорії, міфу. Вивчаючи діалогізм поліфонічного модерністського роману, А.П.Краснящих наголошує на п’яти рівнях художніх асоціацій у такому творі, які разом утворюють діалогічний результат – символ [7], але не просто як знак чи емблему, а в тому значенні закінченого синтезу, який вкладали в це слово символісти й зокрема А.Білій: “Слово «символ» походить від дієслова «сюмбалло» (разом кидаю, поєдную): ...указує більше на результат органічного поєднання чого-небудь у чому-небудь” [4, с. 36].

Німецький філософ-неокантианець Е.Кассіер також вважає символ діалогічним, оскільки він поєднує як духовне, так і матеріальне [див.: 1, с. 8]. Але діалогізм символу цим не обмежується, адже багато художніх символів є амбівалентними чи багатозначними, тобто існує діалог значень у межах символу. Таким чином, доходимо висновку, що діалогічність філософського роману може підсилюватися символами, які містять діалогізм у своїх межах і збагачують цей роман поетично, не перетворюючи його на роман-діалог.

На наш погляд, твір американського письменника є діалогічним у багатьох аспектах, і, можливо, саме майстерність автора у створенні діалогу на різних рівнях тексту робить роман

привабливим для багатьох читачів нашого світу, сповненого протиріч. Отже, дослідження поетики сучасного філософського роману, яким є твір Р.Баха “Ілюзії”, ми проводимо у трьох ракурсах: 1) діалогізм “автор – читач”; 2) інтертекстуальний діалогізм; 3) діалогічна природа символів.

У творі Баха домінують діалоги (переважно між Річардом і Шимодою), проте діалогічні відносини набагато ширші за діалогічне мовлення у вузькому сенсі. Слід зауважити, що сам автор-розповідач Річард є діалогічним героєм, у душі якого відбувається боротьба між бажанням по-іншому зрозуміти світ і традиційним баченням природи речей. У романі є й характерна для філософського роману тріада: Річард – Шимода – радіослухачі, у якій Шимода виступає виразником ідей про нові (радше, давно забуті чи невірно зрозумілі) шляхи для людства, радіослухачі виражають світосприйняття пересічних громадян, а Річард об’єднує дві протилежні точки зору. Таким чином, діалогізм “автор – читач”, завжди притаманний художній літературі, в “Ілюзіях” набуває особливого змісту, бо читач водночас веде внутрішній діалог і з Річардом-автором, і з Річардом-розповідачем, і – коли точки зору читача й розповідача збігаються – з Шимодою та іншими героями. Отже, герой цього філософського роману не є статичним, він прогресує, а разом з ним – і читач.

Основний текст, із яким діалогізує роман Баха – біблійний, і це очевидно, бо для людини “західного” світосприйняття Священна книга є однією з культурних засад. Бах спирається на текст Біблії, але не буквально, а опосередковано, використовуючи євангельський сюжет про хресну путь Сина Божого і прищеплюючи його до сучасної американської культури. Безпосередній зв’язок двох текстів відчутний насамперед на початку твору, у першому розділі, що не має відношення до основного сюжету, але є вставним елементом, який налаштовує читача саме на піднесене сприйняття цього роману, на притчовий характер “Ілюзій”. Твір насичений алюзіями на Писання; між поетикою Біблії та “Ілюзій” існує багато спільних рис, зокрема наявність діалогів, притч, афоризмів, архаїзмів, метафор, метонімії, анафор, простого синтаксису, синтаксичного паралелізму, поділу на строфи.

Діалог піднесеного і земного розкривається і за допомогою діалогічних символів. Дон Шимода, який у газетах був названий “*The Mechanic Messiah, the American Avatar*”, за своєю природою дуалістичний герой, бо має риси людини й посланця Бога: обидва поняття – і месія, і аватар(а) – поєднують божественне й побутове. Зовнішня схожість на традиційні зображення Ісуса, сяйво навколо тіла, проповіді, дива, зцілення, повчання учнів, нерозуміння з боку людей, самотність, передчуття загибелі, бажання її уникнути, самопожертва, трагічна смерть, воскресіння – ці аспекти наближають Дона до Сина Божого. А про його земне походження свідчать факти про народження в штаті Індіана, навчання в школі, роботу автомеханіком й льотчиком, потребу в їжі.

Книга в книзі – “Кишеньковий Довідник Месії”, який Дон приніс із собою, – також є амбівалентним символом, що синтезує риси маленької транспортабельної речі і книги, яка передрікає майбутнє.

Окремо можна виділити символ літака як такий, що єднає сферу небесного і земного. Цей символ близький авторові, пілоту за фахом, продовжувачу традицій Антуана де Сент-Екзюпері – письменника-гуманіста й льотчика. Літак, як це вірно підмітив художник, що ілюстрував український переклад “Ілюзій”, схожий на хрест [2]; у романі цей символ єднає давнє і сучасне, ідеальне і матеріальне, гуманітарне і технічне. В описі літака Шимоди протягом твору підкреслюються деталі, що виказують незвичайне походження цієї машини (неможлива чистота, сяйво, відсутність потреби в паливі, здатність літати й приземлятися попри закони фізики), і технічні характеристики, які пов’язані з її земною сутністю.

Діалогізм небесного і земного простежується і на рівні поетики кольору. Роман пронизаний кольорами, що в живописній католицькій традиції асоціюються з небесним: золотим, блакитним, сріблястим, білим, рожевим, зеленим. У творі можна навіть простежити, відповідно до частоти згадування кольорів чи предметів певного кольору, алхімічну символіку духовного падіння й еволюції. Перша путь падіння йде від жовтого чи золотого (слави) через синє (небеса), зелене (природне життя) до чорного (землі, точки падіння). Друга путь піднесення пролягає від зеленого через білий (просвітлення) до червоного (страждання й любові).

У творі наявний і діалогізм Заходу і Сходу, бо багато елементів поетики є амбівалентними в ракурсі відношення і до західної, і до східної культури.

Це передусім назва твору “Ілюзії, або Пригоди месії мимоволі”. Перша назва пов’язана зі східним світосприйняттям: поняття майї, тобто мистецтва, мудрості, ілюзії, є одним із ключових в індуїзмі й означає, що світ є сном або ілюзією божества. У другій назві згадується месія, віра в якого притаманна іудаїзму та християнству – засадам західного мислення.

По-друге, ім'я Шимоди (Donald William Shimoda) теж є амбівалентним: поряд з європейськими іменами героя стоїть його японське прізвище, досить розповсюджене у Країні сонця, що сходить, бо утворене від топоніму – назви міста й порту неподалік від Токіо.

По-третє, зовнішність Дона теж поєднує риси представника і заходу, і сходу: *“He was not a large man. Hair to his shoulders, blacker than the rubber of the tire he leaned against. Eyes dark as hawk’s eyes, the kind I like in a friend, and in anyone else make me uncomfortable indeed. He could have been a karate master on his way to some violent demonstration”* [8, с. 4], – Шимода схожий і на Христа, і на східного сенсея.

По-четверте, життєва путь Дона відповідає хресному шляху Ісуса, але в романі підкреслюється циклічність такого шляху для кожного месії, притаманна східним релігіям (наприклад, віра в численних Будд, що змінюють один одного. Навіть структура твору, з одного боку, є лінійною і градаційною та нагадує сучасний варіант Біблії, а з іншого, її остання фраза *“THERE WAS A MASTER COME UNTO THE EARTH, BORN IN THE HOLY LAND OF INDIANA₂”* [8, с. 46] є також і першою: текст, записаний автором, стає кільцевим (твір закінчується комою) і мінливим, бо *“Everything in this book may be wrong”* [8, с. 43].

Таким чином, поетика твору сприяє розкриттю його проблематики про свободу вибору й волі, про право на щастя кожної людини. Бах не нав’язує у вигляді проповіді свої ідеї, а веде філософський діалог із читачем, котрий разом із автором-розповідачем, точка зору якого від першої особи робить опис подій у творі максимально наближеними до читацького сприйняття, проходить еволюцію становлення.

Написаний у період кризи західного світогляду й посилення розчарування у традиційній вірі, роман Баха “Ілюзії” пропонує читачеві вихід за межі вкорінених у свідомість стереотипів та розкриття духовного потенціалу. Автор залишається для нас не проповідником, а другом-співрозмовником, і досягти такого ефекту йому допомагає вдале застосування діалогічності у творі на різних рівнях поетики.

Література

1. Абрамкіна Н.В. С. Лангер та символічне літературознавство в США: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01. 04 / Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2004. – 16 с.
2. Бах Р. Ілюзії / Пер. з англ. В.Грузина. – Режим доступу: http://lib.irismedia.org/sait/lib_ru/lib.ru/rbach/illuzii_ua.txt.htm. – Заголовок з екрану.
3. Бахтин М.М. Естетика словесного творчства. – М.: Худож. лит., 1979. – 412 с.
4. Белый А. Символизм как миропонимание. – М.: Республика, 1994. – 528 с.
5. Бикуньчос В. Поетика философского романа. – Вильнюс, 1988. – 71 с.
6. Западное литературоведение XX века: Энциклопедия / Гл. науч. ред. Е.А.Цурганова – М.: Intrada, 2004. – 560 с.
7. Краснящих А.П. Ассоциация и символ (диалог в модернизме) // *Hermeneutics in Russia*. – 1998. – № 1. – Online at: <http://www.tversu.ru/Science/Hermeneutics/1998-1/1998-1-07.pdf>
8. Bach R. Illusions. – Online at: <http://lib.canmos.ru/getfile.php?file=472>.
9. http://en.wikipedia.org/wiki/New_Age.

Гузєєва В.В.

*Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Тарасова Н.І.*

Засудження принципів державної влади у романі Дж.Свіфта “Мандри Гуллівера”

“Я пригадую, що, коли я був ще хлопчиком, одного разу гачок моєї вудки смикнула велика риба; я її майже вже витягнув на берег, як раптом вона зірвалася в воду. Розчарування мучить мене і по сей день, і я вірю, що то був прообраз усіх майбутніх моїх розчарувань” [цит. за: 6, с. 543]. Так про себе писав Свіфт у листі до свого друга герцога Болінброка. І справді, доля не балувала Свіфта, скоріш глузувала з нього. Не раз у житті йому випадала щаслива карта, але скористатися нею вдавалося дуже рідко. У житті Свіфта багато дивного, він часто заводив у глухий кут і сучасників, і нащадків, які до сих пір ламають собі голову над питанням: що ж за людина Дж.Свіфт?

Свіфт був великим сатириком, памфлетистом, політиком, який зазнав успіху і розчарувань. У 1851 році, за словами А.Ніколаєвської, наступник Свіфта У.Теккерей під час однієї з публічних лекцій про найвідоміших письменників XVIII століття сказав про нього: “Захоплює не тільки сама мета, скільки могутність, лють, несамовитість її поборника. У нього великий та приголомшливий